

הסכם פירוק חמאס מנשק: מניעים, עיקרים וחסמים

אודי דקל | גיליון 2179 | 3 באוגוסט 2026

נשיא ארצות הברית, דונלד טראמפ, הודיע כי מועצת השלום הגיעה למה שהוא תיאר כ"הסכם היסטורי" לגבי פירוק מוחלט של חמאס וקבוצות חמושות אחרות ברצועת עזה מנשקם. הממשל האמריקאי פועל כעת להוצאת ההסכם לפועל כדי לפצות על תחושת הכישלון מול איראן ולהתניע מחדש את תוכנית 20 הנקודות. חמאס מצידו מציג גמישות טקטית עקב הלחץ הצבאי הישראלי (צה"ל הרחיב את שליטתו מערב ל"קו הצהוב" ל"קו הכתום") והודיע כי הוא מקבל עקרונית את המתווה, אך בפועל נציגיו מצהירים כי הארגון יסרב להתפרק מנשקו טרם נסיגה ישראלית מלאה. וברקע, קטר וטורקיה מסייעות לחמאס באמצעות משחק כפול: הן מעודדות אותו לקבל את ההסכם בהנחה שישראל תסרב לו, ובכך הן מבקשות להטיל עליה את האשמה לכישלון להציג את חמאס כגורם לגיטימי בזירה מבחינת ישראל ובמיוחד עד הבחירות, צפוי קושי פוליטי לסגת ממרחבי האבטחה שעיצבה בשטח הרצועה. אך לנוכח סכנת האלטרנטיבה בדמות כיבוש מלא וכדי לא להתעמת עם ממשל טראמפ, מומלץ לה להסכים עקרונית למתווה הפירוק – תוך התניית הנסיגה בפיקוח הדוק על תהליך הפירוק ואימותו וכן בהעברת השליטה ברצועה לוועדה הלאומית לניהול עזה (NCAG) ולמשטרה הפלסטינית – ואף לאפשר את כניסתן, לצד כוח הייצוב הבינלאומי (ISF), בתחילה לאזור שבין "הקו הצהוב" ל"קו הכתום".

נשיא ארצות הברית, דונלד טראמפ, הודיע כי מועצת השלום הגיעה למה שהוא תיאר כ"הסכם היסטורי", הקובע פירוק מוחלט של חמאס וקבוצות חמושות אחרות ברצועת עזה מנשקן. טראמפ תיאר את ההסכם כצעד משמעותי לקראת שלום וביטחון מתמשכים ואמר כי יאפשר לממשל פלסטיני חדש לשלוט בעזה בשיתוף פעולה הדוק עם מועצת השלום. עוד הוסיף כי ההסדר יספק לישראל ערבויות ביטחון וימנע שימוש חוזר ברצועה כבסיס להתקפות נגדה. לדברי טראמפ, ההסכם מהווה אבן דרך משמעותית ביישום תוכנית 20 הנקודות לייצוב ושיקום רצועת עזה, שגיבש הממשל, והוא יבוצע בשלבים מסודרים בקפידה: לאחר השלמת פירוק הנשק כוחות ישראליים ייסוגו, בעוד שכוח הייצוב הבינלאומי (ISF) וכוח משטרה פלסטיני חדש ייקחו אחריות לביטחון בעזה.

ההסכם מהווה פריצת דרך, שכן לפיו חמאס התחייב רשמית לתוכנית פעולה המובילה לווייתור על נשקו. להלן עיקריו:

א. הפסקת אש, שלביות ופיקוח: ישראל תפסיק את הפעולות הצבאיות בהתאם להסכם שארם א-שייח, וחמאס והפלגים ישלימו את הפסקת כל הפעולות הצבאיות; יוקם מנגנון אימות - וועדת האימות הבינלאומית (IVC) - שתנטר הפרות של שני הצדדים ותאשר את המעבר בין שלבי ההסכם.

ב. סוגיית הנשק ברצועת עזה: הוועדה לניהול עזה (NCAG) תהא אחראית להוצאה משימוש ואחסון של נשק כבד, אתרי ייצור, מחסנים ומנהרות, לצד פירוק המיליציות החמושות, וזאת בפיקוח IVC ובסיוע כוח הייצוב הבינלאומי. הוועדה

היא הגוף היחיד המוסמך להחזיק, לאחסן, לרשום ולספק רישיונות לכלי נשק, וכן לטפל בביטחון הפנים. תחתיה יוקם כוח שיטור ויבוצע הליך סינון ביטחוני מקיף לכל המשרתים במשטרה.

ג. **תהליך הפירוק מנשק:** (מוערך שיימשך 6-8 חודשים). התהליך יחל רק לאחר השלמת ההתחייבויות הקודמות כפי שצוינו ב-"פרוטוקול שארם-א-שייח". יפורקו ויושמדו מנהרות הלחימה ומתקני ייצור הנשק שברצועה. הנשק הקל ייאסף ויועבר למשטרה הפלסטינית, באחריות NCAG.

ד. **כוח הייצוב הבינלאומי:** ייפרס בשטח כך שיחצוץ בין הכוחות הישראליים לאזורי שליטת NCAG, יפקח על הפסקת האש, יאבטח סיוע הומניטרי ויאמן את המשטרה הפלסטינית.

ה. **ממשל אזרחי וזכויות עובדים:** חמאס והפלגים יעבירו את כל סמכויות הממשל האזרחי והביטחון לוועדה הלאומית לניהול עזה, שתפעל באופן עצמאי לחלוטין וללא התערבות, בהתאם לעקרון של "סמכות אחת, חוק אחד, נשק אחד". הוועדה תשמור על זכויות עובדי המדינה הקיימים (מתקופת שלטון חמאס), תוך מתן אופציות לפרשה או פיצויים על פי החוק הפלסטיני במקרה של סיום העסקה.

ו. **עקרון ההדדיות (Reciprocity):** כל שלב מאומת של איסוף ואחסון נשק יגרור צעד ישראלי מקביל: (1) **הפסקת לחימה ונסיגה** - הפסקת התקיפות הישראליות, נסיגת צה"ל לקו הצהוב המקורי, ונסיגה הדרגתית מאזורים נוספים שיועברו לאחריות הוועדה הלאומית בהתאם להתקדמות תהליך הפירוק מנשק; (2) **הקלות הומניטריות** - פתיחת המעברים והרחבה ניכרת של הסיוע ההומניטרי, כולל הכנסה של לפחות 600 משאיות סיוע ו-50 משאיות דלק ביום; (3) **פירוק מיליציות יריבות** - פירוק מנשק של קבוצות חמושות וחמולות הפועלות ברצועה בחסות או בתמיכה ישראלית; (4) **תמריצים וחנינה** - הפעלת תוכנית לרכישת נשק חוזר (buy-back) ומתן חנינה לחברי חמאס שיעמדו בתנאי ההסכם; (5) **הגבלות מבצעיות על ישראל** - הטלת מגבלות על פעולות צבאיות וסיכולים ממוקדים, למעט מקרים של "פצצה מתקתקת" או איום מידי.

החסמים העיקריים ליישום ההסכם

למרות ההכרזה החגיגית וגם הסכמתו העקרונית של חמאס למתווה, קיימים פערים עמוקים בין הצדדים ועליהם נוספות הנחות יסוד שגויות של המתווכים. כל אלו יגבילו את טווחו ועצם יכולת היישום של ההסכם. החסמים העיקריים:

א. **עמדת חמאס:** בכיר חמאס, ע'אזי חמאד, קישר ישירות את נושא פירוק הנשק לנסיגה ישראלית משטח הרצועה, לשיקום וליישום הדדי של שלב א' של "פרוטוקול שארם". חמאד אמר כי לישראל לא יהיה תפקיד ביישום או בפיקוח על תהליך פירוק הנשק, שיבוצע במקום זאת על ידי הוועדה הלאומית לניהול עזה. הוא הדגיש כי חמאס לא ינקוט כל צעד בנוגע לנשק לפני שכוחות ישראל ייסוגו מהרצועה, וכי יעצור את הפירוק אם ישראל לא תעמוד בהתחייבויותיה המתאימות. כלומר, חמאס רואה בהתפרקות מנשק פן אחד של תהליך הדדי, לא התחייבות חד-צדדית. בנוסף, חמאס דורש ערבויות לשילובו במנגנוני השלטון ברצועת עזה כתנאי לויתור על הנשק.

ב. **עמדת ישראל:** ישראל עומדת בתקיפות על פירוק מלא של חמאס מנשק ופירוז הרצועה (כולל הוצאת הנשק משטחה ולא השארתו בידי ה-NCAG) כתנאי מוקדם לנסיגה. כיום, ישראל שולטת בכ-65 אחוזים משטח הרצועה, צה"ל נערך לשליטה צבאית קבועה לאורך "הקו הצהוב" תוך הקמת סוללות עפר ותעלות - מה שמעיד על כוונה להישאר בשטח, לא לסגת. למרות שההסכם מתמקד במימוש שלבי והדדי, כפי שהכריז הנשיא טראמפ, כוחות ישראליים ייסוגו רק לאחר השלמת פירוק הנשק - עמדה הנוחה לישראל, אך מנוגדת להבנת חמאס והמתווכות את ההסכם.

ג. **חולשת המנגנונים החילופיים לחמאס (NCAG ו-ISF):** המנגנונים הביטחוניים והאזרחיים, האמורים להוות חלופה לשלטון חמאס, סובלים מחולשה מבנית וממגבלות חמורות, שדין להקשות על יישום ההסכם. הקמת המשטרה הפלסטינית נבלמת עקב סירוב מצרים לאפשר את יציאתם של כ-5,000 מועמדים (שעברו סינון ביטחוני ישראלי) לאימונים בשטחה, בשל היעדר ערבויות ישראליות לשיבתם לרצועה; כוח הייצוב הבינלאומי סובל מקשיי גיוס ניכרים, הנובעים מסירובן של מדינות לשלוח חיילים לאזורים שבהם חמאס נותר חמוש; הוועדה הלאומית לניהול עזה ממשיכה לפעול מקהיר ונרתעת מכניסה לרצועה בהיעדר מנגנון אבטחה אפקטיבי, שיגן על חבריה. במקביל, חמאס דורש לשלב את פקידי הממשל והמנגנונים מטעמו במבנה השלטוני החדש. אף על פי שחמאס הציג נכונות לכאורה להעביר את השליטה האזרחית לוועדה הלאומית, בפועל הארגון מנצל את הוואקום השלטוני ופועל במרץ לביסוס שליטתו האזרחית והביטחונית בשטח.

ד. **תפקידן של טורקיה וקטר:** נראה כי הלחץ שהפעילו טורקיה וקטר (לצד מצרים) כמתווכות מרכזיות בגיבוש ההסכם, הוא שהוביל לכאורה ל"התקפלות" הנוכחית של חמאס, בדומה לקבלת הארגון את מתווה טראמפ הראשון ואת העסקה לשחרור החטופים. בתמורה למאמציהן אלו זכו המדינות להוקרה פומבית הן מנשיא ארצות הברית והן מבכירי חמאס. עם זאת, התמונה בשטח מורכבת בהרבה: מקורות בחמאס חשפו כי הארגון גיבש את עמדותיו הקשיחות – ובראשן הסירוב להתפרק מנשקו בטרם תושלם נסיגה ישראלית מלאה – בתיאום הדוק עם אותן מתווכות ממש. מטרתן האסטרטגית של טורקיה וקטר היא לשמר את חמאס כשחקן פוליטי ולגיטימי. הן מתנגדות נחרצות לדרישה להתנות את שיקום עזה בפירוז מוחלט של הארגון, תוך שהן שואפות לתפוס עמדת הובלה ולזכות בנתח מרכזי במיזמי השיקום ברצועה.

משמעויות והמלצות

לכאורה, חמאס מפגין גמישות ביחס לעמדתו הנוקשה בעבר, שהתמקדה בדרישה מקדימה לנסיגה ישראלית מלאה תחילה ורק לאחר מכן דיון בפירוק מנשק. יש להניח, שנכונות זו מקורה בלחץ הצבאי המתמשך של צה"ל, כולל סיכולים ממוקדים, והרחבת האחיזה הישראלית בשטח הרצועה, שבאו לידי ביטוי במעבר מ"הקו הצהוב" (כ-53% משטח הרצועה) ל"קו הכתום" (כ-65% בשליטת צה"ל). אולם בפועל, אין מדובר בשינוי מהותי אלא באסטרטגיה מחושבת של משיכת זמן ו"גמישות טקטית", שמטרתן הבלעדית היא הבטחת הישרדותו הפוליטית והצבאית של הארגון. חמאס ניצל היטב את הסטת הקשב האזורי למערכה מול איראן כדי לחדש את מערכי הצבאיים והאזרחיים: הוא שיקם את שרשרת הפיקוד, חזר לייצור נשק ולחפירת מנהרות ועיבה את שורות פעיליו לכ-30,000 חמושים בשטח. אלו אינם צעדים של ארגון שנערך או מעוניין להתפרק מנשקו. בנוסף, חמאס מוטרד מאוד מהתחזקותן של חמולות חמושות הפועלות בחסות ישראלית ומתנגדות לשלטונו. לפיכך, הארגון מציב כעת תנאי נוסף להשתלבותו בתהליך פירוק הנשק – פירוקן של אותן מיליציות, אפילו במצב שצה"ל יחל בנסיגה. הצהרותיהם הפומביות של בכירי חמאס מבהירות כי בסופו של דבר, אין בכוונת הארגון להניח את נשקו בטרם ייסוג אחרון חיילי צה"ל מרצועת עזה.

לנוכח תנאי הרקע והגורמים הספציפיים הצפויים להקשות על יישום "מפת הדרכים" למימוש תכנית 20 הנקודות, עולה חשש כבד כי המדינות שסייעו לגיבושו תיווכו בין חמאס לארצות הברית – קטר, טורקיה ומצרים – מנהלות משחק כפול ומסוכן. מסתמן כי מטרתן היא לדחוק את ארצות הברית ומועצת השלום לעימות מול ממשלת ישראל, ולהטיל עליה את האחריות להכשלת תכנית טראמפ עקב התעקשותה על נסיגה משטח הרצועה אך ורק לאחר פירוק מלא של חמאס ויתר הארגונים מנשק. אף אפשר שטורקיה וקטר שכנעו את חמאס להסכים למתווה בהנחה שישראל ממילא תסרב לו. מהלך זה שלהן משרת את חמאס ומסייע לו להצטייר כשחקן חיובי וקונסטרוקטיבי, וכך להשיב לעצמו לגיטימציה בזירה הבינלאומית.

ההתלבטות הישראלית הנוכחית היא בין צורכי ביטחון להסדרה ברצועת עזה. עד קיום הבחירות, ממשלת ישראל תתקשה לקבל החלטה בדבר נסיגה ממרחבי האבטחה שעיצב צה"ל ברצועה, הנתפסים כחינויים להגנה על יישובי מערב הנגב ולמניעת הישנות של מתקפת ה-7 באוקטובר. עם זאת, ישראל תיטיב לעשות אם תביע הסכמה עקרונית להסכם, שנועד לקדם את פירוק חמאס מנשקו. זאת משום שהאלטרנטיבה הריאלית – כיבוש מלא של רצועת עזה – טומנת בחובה השלכות שליליות ומרחיקות לכת על חוסנה של ישראל ועל מעמדה האזורי והבינלאומי. בנוסף, ישראל חייבת להביא בחשבון את מניע הנשיא טראמפ לקידום ההסדרה בעזה, הקשור בצורך של הממשל להציג הישג מהיר בין השאר לשם עמעום תוצאות המלחמה באיראן והתנעה מחדש של תוכנית 20 הנקודות. נראה כי מבחינת הנשיא, תנאי יסוד לסדר חדש במזרח התיכון הוא החזרת הסוגייה הפלסטינית לבמה כבסיס לייצוב האזור ולהרחבת 'הסכמי אברהם'.

לפיכך, על ישראל לקבל את ההסכם לפירוק נשק ברצועה, אך להתנות את הנסיגה בכינונם ובקיומם של מנגנוני פיקוח ואימות אפקטיביים, שיוודאו את יישום הפירוז בפועל ואת העברת השליטה הביטחונית והאזרחית לידי הוועדה הלאומית (NCAG) והמשטרה הפלסטינית. כצעד בונה אמון, שיעיד על רצון טוב, ישראל יכולה לאפשר לאותם מנגנונים חלופיים לחמאס (בליווי כוח הייצוב הבינלאומי – ISF) להיכנס לרצועה בשלב ראשון ולהתחיל לבסס את אחיזתם בשטח, בעיקר במרחב המתוחם שבין "הקו הצהוב" המקורי ל"קו הכתום" הנוכחי ובמרחב רפיח שנקי מתשתיות טרור. מהלך כזה יסמן את מחויבותה של ישראל להסכם ויאפשר בנייה הדרגתית של אלטרנטיבה שלטונית לחמאס ברצועת עזה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ, רינת חרש ואלדד שביט.